

O domnevni potrebi po večanju univerz in velikosti kot kazalniku kvalitete

Razprava o prihodnosti slovenskega visokega šolstva je zelo pomembna in zato široka in dolgotrajna. Hkrati morda ravno zaradi števila razpravljalcev predstavlja neizčrpen vir zelo različnih, tudi nasprotujočih si stališč. Vprašanje, ki se vedno znova postavlja in je včasih predstavljeno celo kot osrednje, je, kakšno je optimalno število univerz v Sloveniji. Vprašanje je zelo relevantno, a tudi povsem odprto. Odgovarjanje je namreč nesmiselno, dokler ne povemo, o kakšnih univerzah govorimo. Že samo v Sloveniji imamo štiri zelo različno velike univerze: Univerzo v Ljubljani (UL), ki po številu študentov spada med zelo velike tako evropskem kot svetovnem merilu, Univerzo v Mariboru (UM), ki je po številu študentov ravno tako večja od najboljših univerz na svetu, Univerzo na Primorskem (UP), ki je sorazmerno majhna, in Univerzo v Novi Gorici (UNG), ki je vsekakor majhna (EMUNI tu puščamo ob strani). Premislek o velikosti univerz je relevanten tudi zaradi pogosto izrečene pobude, da bi se morale slovenske univerze združevati, češ da bodo z velikostjo postale tudi bolj prepoznavne. Primerjava velikosti najboljših svetovnih univerz pa kaže, da pravega razloga za združevanje ni oziroma da vsaj velikost sama po sebi ne zagotavlja kvalitete.

Število študentov in število univerz

Če merimo velikost samo po številu študentov, je UL velika za približno dve UM, UM za več kot štiri UP, ta pa za čez šest UNG. Razmerje med UL in UNG je približno 50 : 1. Velika razlika v številu študentov med posameznimi univerzami ni slovenska posebnost. Razmerje med največjo in najmanjšo univerzo na svetu je okrog 3500 : 1. Katera univerza je najmanjša, ni lahko ugotoviti, vsekakor pa obstaja kar nekaj univerz s pod 1000 študenti. Hkrati ima največja – Indira Gandhi National Open University – okoli 3,5 milijona študentov; če štejemo le univerze s klasičnim načinom poučevanja, je med največjimi npr. Univerza v Buenos Airesu s čez 300.000 študenti, kar razmerje zmanjša na še vedno zajetnih 300 : 1. Preden odgovarjamo na vprašanje, koliko univerz imejmo, moramo torej določiti, o kakšnih univerzah govorimo oziroma kako velike univerze želimo. Tri je številka, ki jo je nekdanji minister za znanost Gregor Golobič večkrat izrekel kot primerno število univerz v Sloveniji, ki se v razpravah pogosto pojavlja in ki predstavlja tudi trenutno število javnih univerz. Vendar tri univerze lahko pomenijo tri univerze velikosti UL, kar ustreza približno 6 UM in kar 25 UP, ali pa tri univerze velikosti UM, kar ustreza kakim 12 UP, vendar eni sami UL.

Velikost in kvaliteta

K premisleku o vprašanju, kako velike univerze želimo, bomo pristopili prek ugotavljanja povezave med velikostjo in kvaliteto. Ravno dvigovanje kvalitete univerze se namreč tipično navaja kot eden glavnih razlogov za spremembe nacionalnih programov za visoko šolstvo in gotovo spada med politične cilje, s katerimi se vsi strinjajo. Hkrati se dvigovanje kvalitete pogosto navaja tudi kot razlog za povečevanje obstoječih univerz, četudi, kot bomo videli, povezava med velikostjo in kvaliteto ni taka, kot se jo tipično privzema.

UL s skoraj 52 tisoč študenti ni ogromna le za slovenske razmere (natančna številka za šolsko leto 2011/2012 je 51.859, pobrana s spletnih strani UL in vključuje absolvente, brez katerih bi bilo število vpisanih 47.821 študentov, Wikipedija pa za UL v različnih jezikih navaja celo med 61 in 64 tisoč študentov). Zelo velika je tudi v evropskem in svetovnem merilu. Po številu študentov daleč presega najboljšo svetovno univerzo, ki imajo tipično okoli 20 tisoč študentov. Seveda še zdaleč ni med največjimi, a s temi se res ne gre primerjati, saj nikakor niso med najboljšimi. Kot že omenjeno, je največja univerza po številu študentov indijska Indira Gandhi National Open University s 3,5 milijoni študentov. Takega števila gotovo ne bo dosegla nobena slovenska

univerza, niti ni razloga, da bi si kaj takega želeli. Želeti si ni smiselno niti velikosti precej manjše University of Delhi z 220.000 študenti. Raje kot na velikost glejmo na kvaliteto.

Da bi ocenili, kakšna je s stališča kakovosti optimalna velikost univerze, si lahko pomagamo s seznamami najboljših univerz. Za primer smo vzeli seznam 20 najboljših univerz po lestvici QS Top Universities (<http://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2011>). Izkaže se, da največjih svetovnih univerz med najboljšimi ni. Slednje imajo tipično med 10 in 25 tisoč študentov, kot je razvidno iz tabele, kjer je ob vsaki univerzi navedeno število vseh vpisanih študentov, torej do- in podiplomskih (podatki o velikosti so z angleške Wikipedije, avgusta 2012).

	št. štud.
1. University of Cambridge, VB	18.448
2. Harvard University, ZDA	21.225
3. Massachusetts Institute of Technology, ZDA	10.894
4. Yale University, ZDA	11.593
5. University of Oxford, VB	21.535
6. Imperial College London, VB	13.410
7. University College London, VB	23.250
8. University of Chicago, ZDA	15.438
9. University of Pennsylvania, ZDA	21.329
10. Columbia University, ZDA	27.606
11. Stanford University, ZDA	15.319
12. California Institute of Technology, ZDA	2.231
13. Princeton University, ZDA	7.567
14. University of Michigan, ZDA	42.716
15. Cornell University, ZDA	20.939
16. Johns Hopkins University, ZDA	19.019
17. McGill University, Kanada	34.819
18. ETH Zurich, Švica	17.187
19. Duke University, ZDA	14.746
20. University of Edinburgh, VB	30.377

Povprečno število vpisanih študentov na 20 najboljših univerz je 19.482. Različne lestvice univerz se med seboj sicer precej razhajajo, vendar zgornji spisek gotovo ni sporen vsaj glede desetih prvouvrščenih, kjer pa je povprečna velikost še za spoznanje nižja – 18.473 študentov. Da spiska ne bi kdo označil za amerikocentričnega, češ da ima tudi Kitajska odlične univerze, dodajmo, da so tudi najvišje uvrščene kitajske univerze manjše od največje in najvišje uvrščene slovenske: Peking University ima 30.167 študentov, Tsinghua 26.746, Fudan 26.700, Shanghai Jiao Tong 41.297 itd.

S, M, L ... XL

Za leto 2010 so na isti lestvici (<http://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2010>) ob vsaki univerzi zabeležili tudi njeno velikost, pri čemer je povedno merilo, ki so ga uporabljali. Oznako XL ('zelo velika') imajo univerze z več kot 30 tisoč študenti, oznako L ('velika') univerze z med 12 in 30 tisoč študenti, oznako M ('srednje velika') univerze z med 5 in 12 tisoč študenti in oznako S ('majhna') univerze z do 5 tisoč študenti. UL, ki je označena z XL, se nahaja na mestih 501-550, po velikosti pa presega večino univerz, ki so na lestvici pred njo. Izmed prvih 500 univerz jih ima na tej lestvici le 106 oznako XL in so torej po velikosti primerljive z UL (med prvimi 500 univerzami jih je tudi 21 z oznako S, torej z do 5 tisoč študenti).

UL ima skoraj toliko študentov kot največji ameriški univerzi, Arizona State in Ohio State, ki imata po približno 55 tisoč študentov. Ko govorimo o univerzi, seveda govorimo o univerzi z bolj ali manj enotno lokacijo in lastnim vodstvom. Največja ameriška zveza univerz, State University of New York (SUNY) s 450 tisoč študenti, ima namreč po državi New York 64 kampusov, ki vsak zase delujejo kot posamične samostojne univerze oziroma kolidži in se v nekaj primerih tako tudi imenujejo, npr. Stony Brook University, Binghamton University itd. Posamične enote v sistemu SUNY imajo med 3 in 28 tisoč študentov, celoten sistem SUNY pa deluje bolj kot nekakšna agencija za kakovost v visokem šolstvu države New York, pač organ, ki posamične članice akreditira in skrbi za njihovo kakovost. Nenazadnje so tudi na kakovostnih lestvicah te enote rangirane vsaka zase.

Sklep

Videli smo, da danes pri univerzi velikost XL sama po sebi ni niti pogoj niti zagotovilo za vrhunskost, prej nasprotno; isto velja za velikost S. Prepričanje, da bo vsakršno povečevanje obstoječih univerz prineslo dvig kvalitete, je torej neutemeljeno. Če pa želimo določiti optimalno število univerz, kot merila velikosti ni smiselno privzemati UL, saj so med vrhunskimi tako velike univerze prej redke kot pogoste. Če vzamemo merilo velikosti kot verodostojno, se zdi vsaj na podlagi današnjega stanja bolj smiselno načrtovati univerze, ki bi imele med 10 in 20 tisoč študenti. S takimi univerzami v mislih pa se nujno spremeni tudi odgovor na vprašanje, koliko univerz potrebujemo, saj samo UL zadostuje za dobri dve povprečno veliki univerzi izmed prvih 20 z gornje lestvice. In v vsakem primeru je jasno, da če govorimo o optimalnem številu univerz v Sloveniji, je nujno vedeti, o kako velikih univerzah govorimo.

Število študentov je le eno od možnih meril velikosti univerze. Velikost univerze bi lahko merili tudi po številu različnih programov, po številu zaposlenih itd. Po številu programov je UL ravno tako velika (pokriva vsa osrednja področja). Ni pa ob trenutnem številu študentov UL velika po številu zaposlenih, kar tudi kvarno vpliva na oceno njene kvalitete. Kvaliteto šole se namreč pogosto meri z razmerjem med številom profesorjev in številom študentov. V tej luči bi se kakovost UL gotovo dvignila, če bi pod njeno okrilje padel še kakšen od obstoječih inštitutov, kot je že bilo predlagano (prim. Odgovor bo dala skupna izjava, Delo, 31. 3. 2011), še vedno pa bi bila UL glede na študente XL univerza. Z velikostjo bi univerza seveda pridobila tako pri opaznosti kot pri avtomatskih izračunih kvalitete, nimamo pa nobenih zagotovil, da bi bilo to dolgoročno dobro za samo univerzo ali za razvoj visokega šolstva v Sloveniji. Po drugi strani bi se dalo dvig kakovosti UL dosegati tudi z zmanjševanjem vpisa (kar je tudi že bilo predlagano, npr. v Katarzičen vpliv zasebnih univerz, Delo, 8. 9. 2008), s čimer bi razmerje med učitelji in študenti raslo, velikost univerze pa bi se približevala povprečju najboljših univerz.

doc. dr. Franc Marušič

doc. dr. Rok Žaucer